

A NEMESHODOSI HORTHY-SZOBOR MÉDIAVISSZHANGJA

MAGDALÉNA HRBÁČSEK

HRBÁČSEK, Magdaléna: The Horthy statue in the Nemeshodos in the Media, 2020, Vol. 2, Issue 1, pp. 54 – 61. DOI: 10.17846/CEV.2020.02.1.54-61.

ABSTRACT: The study wants to show how prejudice is activated in social groups, how antisemitism and philosemitism intensify in cases when a public statue presents a person who was divisive in past and nowadays. The attempt to unveil the statue took place in the village of Nemeshodos in Slovakia, there was a significant Jewish community before the Holocaust. Today, the settlement is predominantly inhabited by Hungarians, but the Jewish community still operates in the area, primarily in Dunaszerdahely. The topic is sensitive to everyone in the region. The study examines the reactions of individual organizations and political groups, and sometimes their position, and how it is communicated through the internet media or in social networks.

KEYWORDS: Antisemitism. Philosemitism. Prejudice. Stereotypes. Media.

Mielőtt a témába belevágnék, néhány történelmi adattal (országhatárok) szeretném megközelíteni egyrészt a helyet, ahol a Horthy Miklóst mint megosztó személyiséget ábrázoló szoborállítási kísérlet volt 2017-ben,¹ másrészt a felvezetés azt is megkísérli, hogy bemutassam a helyben maradt népesség és a felette változó országhatárok alakulását. Fontos ez több szempontból is, de leginkább a szociológiai megközelítést eredményező személyes- és csoportidentitás felől, mert a vizsgált szövegek fókuszában ez lesz. A helyszín a közel 1800 lelket számláló, zömmel magyarok lakta Nemeshodos a mai Dunaszerdahely tövében található, ahol a II. világháborút megelőzően olyan jelentős zsidó közösség élt, amit méltán neveztek Kis Jeruzsálemnek, s 3000 zsidó esett a holokauszt áldozatává Dunaszerdahely és környéke településein. Az első bécsi döntés értelmében a vidéket visszacsatolják a magyarországi területekhez. A II. világháború alatt a zsidótörvények, a holokauszt miatt az egyik térfélen (magyar) Horthy, majd Szálasi neve hozott és hoz megosztást egyrészt a történészek, másrészt a széles közösség körében, míg a szlovák térfélen Tiso és holdudvara volt és lesz mindmáig viták tárgyát képező személy, hiszen a holokauszt idején ők vezették az országot itt vagy ott.² A holokauszt következtében mindkét akkori országalakulatban a zsidó lakosság megtizedelése történt, a mai Szlovákia területén élő magyaroknak pedig a háborút követő években a jogfosztottsággal kellett szembenézniük. A második világháború befejezése után újra visszarendeződés történik az országhatárokat és területeket illetően.³ Leszűkítve a teret most, Nemeshodos is Csehszlovákiához kerül újra, majd az 1993-as szétválás óta Szlovákiához tartozik. Ezzel érzékeltetni akartam azt is, hogy a „változó határok, helyben maradt népesség” felett néhány évtized alatt többször átirták a határokat, melyekben a II. világháborús zsidóellenes propaganda,

¹ Nemeshodos mai település Szlovákiában. Magyarajkú, keresztény lakosú kisfalu. A szoborállítási kísérletet a helyi református lelkész, Kis-Csáji Julianna kezdeményezte, Zetényi-Csukás Ferenc, a Horthy Miklós Társaság elnöke adományozta a falunak azon apropón, hogy a reformáció 500. éve van, s Horthy Miklós jó református volt.

² A jelenkori újjáéledő antiszemitizmus politikai lenyomata politikai pártokban is megfigyelhető mindkét országban. Szlovákiában a Kotleba vezette párt, míg Magyarországon a Jobbikosok szítják a negatív propagandát, ami nagyon veszélyes lehet.

³ Előfordult, hogy a holokausztot túlélő zsidók inkább délebben telepedtek le, vagy kerestek menedéket, mert itt kevésbé érték őket atrocitások, pogromok. Ennek talán egyik oka az is lehet, hogy a délebben fekvő területeken élő magyarok ebben az időben a Beneš-dekrétumok miatt jogfosztottak voltak.

a holokauszt borzalmait (Nižňanský 2016, 50), majd a jogfosztott magyarellenes hangulat erősen rezonált. A két megtépzott etnikai (és nem vallási) csoport közt békésebb egymás mellett élés volt megfigyelhető, természetesen kivételek mindig akadnak.

A nemeshodosi Horthy-szobor állításának kísérlete, majd végkifejlete nagyon nagy felháborodást, tiltakozást, ellenpropagandát, uszítást eredményezett az országban, melybe a magyarországi médiahang is bele-belecsengetett, aminek az elemzésétől eltekintek a tanulmányban, hiszen a szlovákiai magyar médiában megjelent írásokra irányítom a figyelmet. Sok szempontból fontos lehet a történelmi kitekintés, ami még inkább arra akar rámutatni, hogy a szoborállítási kísérlet megosztottságot, sebek feltépését eredményezte. A szlovákiai internetes médiafelületen kiemelt írások tartalmi elemzésével szeretnék erre a jelenségre rámutatni olyan társadalomtudományi alapfogalmak mentén, mint a személyes identitás, a kollektív tudat, a csoportidentitás, az én-kép, a „mi” és „ők” csoport nekifeszülése, és annak vizsgálata, hogy a „mi” és „ők” csoportok hogyan rendeződnek át bizonyos érdekek mentén és miként aktivizálódnak.

Az identitás a társadalomtudományok⁴ túlterhelt fogalma lett. A szociális identitás a pszichológia és a szociológia metszéspontjában fekszik.⁵ A társadalmi identitás első és legáltalánosabb elfogadott formája a jelenkori nyugati demokráciára jellemző *emberi lényként* való meghatározása (Karády 2001), Pataki szerint: „A kollektív emlékezet tartalmához is személyes viszonyt alakítunk ki. A történelem mindig megélt történelemként lesz élettörténetünk és emlékezetünk része” (Pataki 2001, 361). Az interetnikus, interkulturális viszonyrendszerek tanulmányozása multidiszciplináris megközelítést feltételez, esetünkben a kisebbségsszociológiai (faji, vallási és etnikai viszonyok) vizsgálódás módszertanára és eredményeire is támaszkodom a szövegekben aktivizálódó csoportviszonyulások felfejtésénél (Horváth 2006, 25 – 31). A fenomenális világ érzékelése a tipizálás technikájával történik, az általános kategóriákból haladunk a részletek felé. Ezt követi az általánosítás, majd „megszületnek” az oppozíciós csoportok, a: „mi és ők”. A személyekről, emberi csoportokról is úgy alkotunk képet, hogy könnyen megfogható, egyszerűsített, mennyiségileg redukált és kiválasztott vonásokból építjük fel az osztálykategóriákat. Ezekből az osztályozási rendszerekből lesznek aztán a nép, a nemzet, a vallás, a faj...kategóriák⁶ (Könczei 2004, 12 – 35). A reprezentációs elméletek szerint a közösségi térben való részvételt, létezését az teszi lehetővé, hogy az egyének a reprezentáció segítségével meg tudják osztani gondolataikat. A reprezentáció a kultúra folyamatosságának és újrateremtésének egyik legfontosabb tényezője. Az egyének,

⁴ A holokausztot követő időszakban a pszichológia, pszichiátria, pszichoanalízis, szociológia egyik központi kategóriájává vált az identitás fogalma.

⁵ Pataki Ferenc megfogalmazásában a társadalmi azonosságtudat azt tükrözi, hogy az egyén miképpen észleli, éli át és írja le tulajdon társadalmi minőségét, vagyis pszichikusan miként képezi le önmagát, mint a társadalmi viszonyrendszerek különös egyedi hordozóját, mint sajátos társadalmi objektumot. Ha azonban külön kezeljük az ennek önmagára, ill. a társas környezetre vonatkozó reflexióit, éppen az identitásfogalomban rejlő szintézis lehetőségét számoljuk fel. Az értékválasztás kutatói szerint az identitás, amely meghatározó szerepet játszik abban, ahogyan az egyén beépíti, érvényesíti önmaga számára a társadalom, a szociális környezet elvárásait- összefügg az értékválasztással, az egyén életének távlati céljaival. A reprezentációs elméletek szerint a közösségi térben való részvételt, létezését az teszi lehetővé, hogy az egyének a reprezentáció segítségével meg tudják osztani gondolataikat. A reprezentáció tehát a kultúra folyamatosságának és újrateremtésének egyik legfontosabb tényezője. A csoportokról is úgy alkotunk képet, hogy könnyen megfogható, egyszerűsített, mennyiségileg redukált és kiválasztott vonásokból építjük fel az osztálykategóriákat, ami vonatkozhat a csoporttagságra, társadalmi szerepre, vagy személyiség típusokra.

⁶ Saussure-i alapvetés szerint a jelentések csak az oppozíciók révén nyernek értelmet, és *bináris oppozíciók* szerint rendezkednek el.

csoportok reprezentációja élesen nyomon követhető az egyes médiafelületeken, nagy hatást gyakorolva a befogadókra.⁷

A Horthy-féle szoborállítás konfliktusforrása a csoportidentitáson, a kollektív tudaton, a közös történelmi tudaton, a sztereotípiákon és az előítéleteken keresztül követhető le leginkább. Az előítélet a saját csoport és a másik csoport megkülönböztetésén alapszik, amelyben a saját csoport a pozitív csoportidentitás szükségessége miatt felértékelődik, ezzel szemben a másik leértékelődik. A saját és külső csoport megkülönböztetése elsősorban a saját csoport pozitív értékelésétől és kevésbé a külső csoport becsmérlésétől függ.⁸ Az előítélet származhat a saját csoport fenyegetettség érzéséből: azt feltételezi a külső csoportról, hogy az meggátolja a céljai elérésében. A csoport által közösnek elismert célok a csoportidentitás alapjai, és a külső csoport ezt akarja lerombolni. A célállítás és a végrehajtás vélt vagy valós megakadályozására tett vélt vagy valós kísérletek frusztrációt, félelmet és agressziót okoznak, amely indulatok a külső csoportra irányulnak. Az emberek leginkább csoporttagságuknak megfelelően, a saját csoportjuk által meghatározott reprezentációk alapján fognak cselekedni, mint ahogy azt fentebb írtam.⁹

A szlovákiai magyar online formában megjelent cikkeket összegezve tényként érintve elmondható, hogy az egyetlen printes változatban is kiadott napilap, az Új Szó 14 esetben cikkezett érdemben a nemeshodosi szoboravatásról. Tematizáltsága, tartalma a helyi eseményekre irányította a figyelmet. Nem vállalva közösséget a szélsőségekkel, sem politikai pártokkal. Higgadtan tudósít a 2017. október 29-i elmaradt szoboravatásról. A helyiek tüntetéseit viszont aprólékosan közli. Nem elemez. Uszításnak, iróniának, gyűlöletkeltésnek nyoma sincs, olyan aranyközéputas semlegesség. Célkeresztben maradt mindvégig a helyi lakosság viszonyulása a témához és az, hogy miként nyilatkozik a református püspökség, milyen az álláspontja. A témával kapcsolatban azután kezdenek megjelenni írások, ahogy a református lelkész 2017. október elején bejelenti a facebook-posztjában az október 29-i Horthy Miklós szobor-avatást, mint eseményt. Egyetlen írást emelnék ki, ami az Új Szó vélemény rovatában jelent meg 2017. október 28-án, délután 15,00-kor. A cikk azzal indít, hogy a Trianon utáni állapotokban milyen helyzetekbe került az itteni magyarság. A vezérgondolat a csoportidentitást, a kollektív tudatot célozza meg,¹⁰ ahol az alapvető „mi” csoportot a felvidéki magyarság képezi, ez alatt tovább osztódnak a kiscsoportok, így a további „mi” csoportjaiban találjuk azokat az embereket, akik a zsidósággal vállalnak közösséget, így kerülve bináris oppozícióba a szélsőséges nézeteket valló

⁷ A sztereotípiák pedig a reprezentációnak az a fajtája, ami úgy rajzolja meg a másik képét, hogy annak típusos változatát tovább egyszerűsíti, néhány jellemzőre redukálja, amelyeket alapvetőnek és lényeginek állít be (esszencializál), valamint a természet által adottnak fest le (naturalizál).

⁸ A saját csoporttal szembeni elfogultság „tudatelőtes” (angolul preconscious, a tudat azon része, amely az azonnali tudatosság szintje alatt van, ahonnan emlékeket és érzelmeket hívunk elő), automatikus folyamat, a mi-ők értékelésének azonnaliságához járul hozzá.

⁹ Amennyiben előítéletek vizsgálatára korlátozónak az esetet, el kell mondani, hogy az attitűdnek mindhárom komponense lényeges szereppel bír az elemzés szempontjából: kognitív, affektív (ezek az előítéletek tartalmi részei) és konatív, azaz cselekvés rész. A kognitív rész az egyes csoportokkal (etnikai, vallási alapú) kapcsolatos tudást, ismeretet tartalmazza, amely objektív az attitűd megfogalmazója számára, de az előítélet jellegzetessége szerint legtöbb esetben nincs valóságalapja, vagy torzított információkat tartalmaz, illetve a valós információk olyan érzelmi értékeléssel kapcsolódnak össze, amely az információ, a tudás eredeti jelentését megváltoztatja. Az affektív, érzelmi rész tehát az attitűd tárgyával kapcsolatos értékelést foglalja magában, esetünkben többnyire negatív értékelést.

¹⁰ Kollektív identitás önmagában nem létezik, hanem mindig csak annyiban, amennyiben egyesek hitet tesznek mellette (Assman 2004, 131). Ereje attól függ, mennyire él elevenen a mikro-vagy makrocsoporttagok tudatában, mennyire képes motiválni a gondolkodásukat és cselekvésüket. A kulturális identitás tudatos részvétel valamilyen kultúrában, egy adott kultúra megvallása befele fordulva és kifelé prezentálva is.

magyar csoporttal, akik így értelemszerűen a „ők” csoportot képezik. A cikk írója leszögezi, hogy milyen nehéz helyzetekben is kellett helyállnunk, de túléltük. Rövid, történelmi összegzés, ami rögvést arra hívja fel a figyelmet, hogy nem érdemes csatlakozni szélsőséges eszmékhez. Horthy emberként, keresztényként is elmarasztalja, ergó nincs miért piedesztálra emelni. A cikk közepén vállal együtt érző etnikai kiállást a zsidókért, s tulajdonképpen itt buktatja meg a szoboravatási szándék jogosságát: „Horthy pályafutása viszont, sajnálatos módon, értelmezhetetlen anélkül, hogy a történelmi tények tudatában ne kerülne szintén szóba, hogy a kormányzó – a Felvidék 1938-ban nem történelmi, hanem etnikai alapon visszakövetelt területeinek zsidóságát is érintően – a legkevesbé sem volt ártatlan félmillió magyar zsidó halálba küldésében, további százazrek meghurcolásában. Ennek fényében pedig nincs értelme holmi sündisznóállásba gömbölyödött kommunikációval a politikusi gyarlóságra és súlyos vétkekre a múlt idő meg az emlékezet kopásában bizakodva enyhítő érveket keresni. Moralizálásra épülő magyarázkodásba fogni. Mert mind a jelenhez, mind a jövőhöz csupán a tényekkel való őszinte szembenézés, illetve a tanulságok levonása adhat erőt.”¹¹ A cím is eleve „kifakítja” a kormányzót, az Arany János-i idézet átiratával (A walesi bárdok sem dicsőítik ugyebár a királyt, s lépkedhet fakó lován, vagy a fehéren is, sőt, be is vonulhat – a szerző megj.).

A cikkek tartalmát, indíttatását, felhangját figyelembe véve két alapvetően egymásnak nekifeszülő online médiatábort vonz maga után a témával kapcsolatban a *Felvidék.ma* és a *Paraméter*, internetes portálok. Gyakoriságot illetően a *Paraméter* 21, míg a *Felvidék.ma* 12 cikkben foglalkozik a szoboravatással. A *Paraméter* hanghordozása sokszor ironizáló, olykor vulgáris felhangú címadással erősíti meg a tiltakozási hullámot felidéző cikkeket, ezt leginkább Barak László írásaiban tapasztalhatjuk, mint például: „Horthy nem volt háborús bűnös, de „elkurta” Magyarország sorsát. Jelenkori imádói önmagukat minősítik.”¹² Ez, mintegy vitaindító cikk is lehet azok sorában, amik ezek után megjelennek a *Paraméter*en. Az első cikk 2017. október 10-én, az utolsó november 3-án jelenik meg. A legtöbb, összesen 19 írás a *Paraméter* felületein a szoboravatást megelőzően lát napvilágot. A *Paraméter* lesz az a platform, amelyik közli, vitára bocsátja egyrészt a tiltakozások sorát is, másrészt a tiltakozó szövegeket is. A *Paraméter* kérdezi végig a politikusokat is, történészeket szólít meg a témával kapcsolatban, s állásfoglalásra kényszeríti őket. Kendőzetlenül, radikálisan ír a református asszonyról. A *paraméteres* cikkáradat, csak úgy, mint a *felvidék.ma*-s is élénk vitát generált a szociális hálókön. Az ellenségkép gerjesztése inkább itt történik, s nem fullad ki az antiszemitizmusban.

A nyilvános, permanens nyomás, melyet a *Paraméter* ez ügyben kifejtett is rásegített arra, hogy a szoboravatás elmaradt. Természetesen a helyiek, a nemeshodosiak tiltakozása, memorandumja, petíciója ugyanakkora, vagy joggal kockáztatom meg, hogy nagyobb súllyal lépett a porondra, s mint említettem, ezt inkább az Új Szó veszi górcső alá. Időrendben a releváns tiltakozások sorát hozza le a *Paraméter*, lássunk néhányat! Mindenekelőtt érdemes megfigyelni azt a változást, amit a református egyház tesz. Október 10-én még így nyilatkozik a *Paraméter*nek Somogyi Alfréd: „Kikértük a pozsonyi református egyházmegye véleményét is, amelyhez a hodosi egyházközség is tartozik. Somogyi Alfréd esperes érdeklődésünkre úgy reagált, hogy nem egy politikusnak állítanak szobrot, hanem „a 20. század egyik kiemelkedő református emberének”. Úgy véli, Horthy Miklós azok számára ellentmondásos, akik ellentmondásosként kívánják feltüntetni. „Reformátusságában és az egyházhoz való viszonyában semmi ellentmondásosság nem volt. Egy református embernek állítanak szobrot, aki a 20. században a református egyháznak egy kiemelkedő világi embere volt” – szögezte le. Négy nappal később a *Felvidek.ma*-n ezt olvashatjuk:

¹¹ Elérhető: <https://ujsozso.com/velemenyleptet-feher-lovan>.

¹² Elérhető: <https://parameter.sk/horthy-nem-volt-haborus-bunos-de-elkurta-magyarorszag-sorsat-jelenkori-imadoi-onmagukat-minositik>.

„A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Zsinati Elnöksége azonban már nyilatkozatban határozódott el a szoborállítástól. A Fazekas László püspök és Fekete Vince főgondnok által jegyzett nyilatkozat felszólítja a Nemeshodosi Gyülekezetet és Presbitériumát, hogy korábbi döntésüket értékeljék át, és Horthy Miklós szobrát ne állítsák fel. ...A XX. század tragikus eseményei, úgymint a világháborúk, a diktatúrák, a holokauszt, a keresztyénüldözés és mindaz a mérhetetlen szenvedés és áldozat, ami ezekben az évtizedekben történt, kellő alázatra kell, hogy tanítson minden ma élő embert. Ennek a közelmúltnak sajnos, ma is vannak lezáratlan fejezetei. Az érzelmi érintettség okán a múlt század meghatározó szereplőinek értékelése napjainkban sem letisztázott.”¹³

A helyiek hivatalos tiltakozást indítanak, melyet a statisztikai mutatók alapján 210-en írnak alá. Nem csak hodosiak, külföldiek is.¹⁴ Az aláírást néhányan „kommentálták” is, jelezve, hogy Hodosnak semmi köze a kormányzóhoz, s nem akarják a faluban ezt a szobrot látni.¹⁵ A polgármester is elhatárolódik az ügytől, s az egyes online portálok rendszeresen tudósítanak a helyiek megmozdulásairól, akár a kultúrházban tartott gyűlésről, vagy a képviselő-testület memorandumáról és a lakosok nyilatkozatairól.

Október 13-án súlyos tiltakozásnak lehetünk tanúi az online felületeken. 2017. október 13-án 12,50-kor jelenik meg a *Paraméteren* a szlovákiai magyar értelmiségiek tiltakozása. A 224 aláíró közt egyetemi oktató, történész, irodalmár, író, művész található.¹⁶ A Paraméter október 13-án, 12,59-kor közli a Szlovákiai Zsidó Hitközségek Szövetségének radikális tiltakozását, melyhez azonnal kapcsolódik a közös nyilatkozatban a Dunaszerdahelyi Zsidó Hitközség, valamint a dunaszerdahelyi filozemita Hit Polgári Társulás is a saját maga megfogalmazott tiltakozásával.¹⁷

¹³ Elérhető: <https://felvidek.ma/2017/10/tiltakozasok-a-nemeshodoson-felallitando-horthy-szobor-ellen>.

¹⁴ A petíciómagyarszövege: „Aláírássommal ezennel elhatárolódok a Nemeshodosi Református Egyház köztség szoborállítási szándékától és tiltakozok ellene! Ellenek bármely időben minden olyan tevékenységet, amely a Horthy-korszakot, annak vezetőjét és bármiféle szélsőséges nézeteket éltet. Végezetül csatlakozom ahhoz a kezdeményezéshez, miszerint a Nemeshodosi Református Egyház köztség lelképásztora legyen felmentve szolgálatából Hodos községben és más lelkész kerüljön helyére.” Elérhető: https://www.peticie.com/signatures/tiltakozas_a_hodosi_horthy-emlekm_ellen_-_protest_proti_horthyho/.

¹⁵ Elérhető: https://www.peticie.com/signatures/tiltakozas_a_hodosi_horthy-emlekm_ellen_-_protest_proti_horthyho/.

¹⁶ Tiltakozás a hodosi Horthy-emlékmű ellen (a szlovákiai magyar értelmiségiek): „A Horthy-kultusz terjesztésének legújabb mérföldköve Szlovákia, pontosabban a csallóközi Hodos, ahol 2017. október 29-én a református egyház köztség Horthy-emlékművet kíván avatni. A Horthy-rendszer elhibázott kül- és belpolitikájának közvetlen és közvetett következményei sok magyar családban máig élő traumák forrása. A szoborállítást kizárólagosan Horthy református mivoltára fogni cinikus és ügyetlen ürügy. Antiszemita rendeletei, zsákutcába futott nemzetpolitikája, súlyos következményekkel járó döntései annak ellenére is megosztó személyiséggé teszik, hogy az egykori kormányzó személyes felelőssége fokának megítélése a történettudományban változó. Függetlenül azonban a szakmai vitáktól, az, hogy attól a Dunaszerdahelytől mindössze pár kilométerre, ahonnan 1944-ben, Horthy Miklós kormányzósága idején mintegy 3000 izraelita hitű magyar embert hurcoltak haláltáborba, most Horthy-szobrot állítanak, minden jó érzésű ember érzéseit sérti. Ezért a szoborállítás terve ellen tiltakozunk, s arra kérünk minden hasonlóan érző polgárt, csatlakozzon tiltakozásunkhoz.” Elérhető: <https://parameter.sk/szlovakiai-magyar-ertelmiseg-tiltakozik-hodosi-horthy-emlekm-ellen>.

¹⁷ Szlovákia Zsidó Hitközségeinek Szövetsége és a Dunaszerdahelyi Zsidó hitközség állásfoglalása: „2017. október 29-én tervezik felavatni Hodos községben (Dunaszerdahelyi járás) Horthy Miklós volt kormányzó mellsobrát, aki 1920–1944 között volt magyar államfő - kormányzó. A szlovákiai zsidó közösség nagy felháborodással ítél el minden olyan kísérletet, amely rehabilitálni kíván személyiségeket, illetve rendszereket a holokauszt időszakából. A szoborállítás kezdeményezője, Hegedűs Lóránt, Jobbikos parlamenti képviselő, Horthy Miklós Társaság vezetője. A tervezett szándék minden holokauszt áldozat emlékét sérti. Szlovákia Zsidó Hitközségeinek Szövetsége és a Dunaszerdahelyi Zsidó hitközség, ahonnan a magyar szervek Auschwitzba deportálták a hodosi zsidókat is, tiltakozik és

Érdekes az a körkérdésre irányuló cikk is, 2017. október 20-i keltezéssel, amelyben megszólítják a szlovákiai magyar politikai vezetőket, neves történészeket. Az állásfoglalás kivétel nélkül arra mutat rá, hogy Horthy-szobrot Nemeshodosban (pontosabban Szlovákiában) ne állítsanak. Így nyilatkozik Bugár Béla, Menyhárt József, Simon Attila, Rigó Konrád, Bukovszky László.¹⁸

A szociális hálón ez élénk vitát váltott ki, s elindult a „kommentháború”, ahol már megjelenik a „zsidózás”, mint a szoborállítás megtorpedózásának alapköve. A társadalmi csoportok sztereotipizálása egyben a szimbolikus kizárás eszköze is lesz, mert eltúlozza és kizárólagossá teszi a másságot, a különbözőséget, azaz a csoportok közötti különbözőségeket, amivel meggátolja azok integrálódását, egymáshoz való közeledést, a békés együttélést. A sztereotipizálás és az előítéletesség automatikus folyamatokon alapszik. Használatukat elkerülni nem lehet, kivédhetetlenek, és nem is lenne jó, ha nem lennének sztereotípiáink, hiszen különféle funkciókat látnak el a társadalmi eligazodásban, viszont a sztereotípiák az egyéni sajátosságokra tekintet nélkül „skatulyázhatja be” az embereket, ami méltatlan bánásmódhoz vezethet.¹⁹ Egy efféle negatív etnosztereotípiák a fenotipikus (külső jellemvonások) különbség, például a zsidó görbe orr, vastag ajak, stb. A negatív előítélet valamely személlyel szemben érzett ellenséges attitűd, melynek alapja pusztán annyiban van, hogy az illető személy egy adott csoporthoz tartozik, és annak következtében feltételezik róla, hogy a csoportnak tulajdonított negatív tulajdonságokkal ő is rendelkezik. A hozzászólásokban erősödik az ellenségkép ami – mint fentebb említettem – ebben az esetben meggátolni akarja a szoborállítást, ezért rossz „ők” csoporttá degradálódik. A zsidó térfelel most nem a zsidó-gój opozíció érvényesül, hanem a ki van a szobor-állítás ellen, s ezekkel bővül az aktualizált „mi” csoport. Így csapódnak a csoportok ide-oda. A szobor állítását preferálók közt a negatív zsidó sztereotípiák közül ugyan elvétele, de felsejlik a „koszos-zsidó” a facebook kommentjei között, ami meglepő, hiszen ez a negatív sztereotípiák már viasszaszorulóban van. A fenotipikus jegyek ugyan ritkán fordulnak elő, de a negatív faji előítéletesség, az etnosztereotípiák így válik/válhat egy társadalmilag felépített, társadalmi reprezentációkban gyökerező valósággá (Horváth 2006, 25). Nem felejtethetjük el, s memento kell, hogy legyen ilyen helyzetekben az a közös történelmi emlékezet, hogy a dehumanizációs felhangú nyílt zsidóellenes propagandának a leszállási íve még sokáig rezonált a köztudatban a háború, a holokauszt-trauma lezárása után is. Egyetlen erős példával szemléltetem: a *Gardista* újságban ilyeneket írtak a háború előtt, s tudjuk, hova vezetett: „Nem etetnek meg minket azzal, hogy a zsidó is ember. Az ördög, amikor az emberhez akart hasonlítani, megteremtette a zsidót. A zsidó nem isteni teremtmény, hanem ördögi...” (Gardista, 1939. június 10.).

kéri az illetékes hivatalokat, valamint a helyi polgárokat, hogy támogassák a mi tiltakozó felhívásunkat és ezzel is segítsék megakadályozni ezt az elitélendő szándékot.” Elérhető: <https://parameter.sk/sorra-tiltakoznak-dunaszerdahelyi-vallasi-szervezetek-tervezett-horthy-szobor-ellen>.

A HIT Polgári Társulás Nyilatkozata: „A Dunaszerdahelyi Hit Polgári Társulás minden olyan törekvést élesen bírál és elítél, amely a szlovákiai zsidóság múltját és jelenét, a holokauszt áldozatainak emlékét sérti, szélsőséges nézeteket preferál, és a holokauszt időszakának megosztó személyiségeit és rendszereit próbálják rehabilitálni. Ilyen törekvésnek tartjuk a nemeshodosi Horthy-szobor leleplezését, melyet 2017. október 29-re terveznek. Horthy Miklós, egykori magyar kormányzó vitatott személyiség, és sok tekintetben felelősség terheli a magyarországi (így a dél-szlovákiai) zsidósággal kapcsolatosan, ezért a szobor leleplezését mélyen elutasítjuk és tiltakozásunkat fejezzük ki.” Elérhető: <https://parameter.sk/sorra-tiltakoznak-dunaszerdahelyi-vallasi-szervezetek-tervezett-horthy-szobor-ellen>.

¹⁸ Elérhető: <https://parameter.sk/mindenki-hodosrol-beszeli-hogyan-latjak-politikusaink-horthy-szobor-ugyet>.

¹⁹ Az attitűdök és a sztereotípiák nagyon közel állnak egymáshoz. Azt a fajta pszichés mechanizmust fejezi ki az attitűd, amikor felismerjük a gyakran sztereotíp szituációt, amely érzelmet vált ki, majd cselekvést. Az attitűdök egyik válfajának is tekinthetők az előítéletek. Az etnikai előítéletek például többnyire negatív érzelmi színezetűek.

A szoborállítás ellenzői vagy zsidó emberként, vagy javarészt filoszemita megközelítésben reagálnak, de minden esetben a holokauszt-trauma emlékezete az a pont, ami álljt parancsoltat. A radikális magyarok támadásba lendülnek, online platformokon is, de a szociális hálón is. Azok táborát akarják erősíteni, akik olyan kijelentéseket tesznek, mint a Magyarországról idevezénylettek, akik október 29-én részt vettek az istentiszteleten, s a parókián helyezték el Horthy szobrát, kivárva a „jobb” időket. Eszerint azok a felvidéki magyarok, akik tiltakoznak, „nem is magyarok, csak magyarul beszélnek”. Ismét a kizárólagosságra, a kirekesztésre tesznek ezzel kísérletet. Percről-percre kísérték figyelemmel az egyes portálok az október 29-i napot. Utána még volt kicsengése a történetnek, a legfigyelemreméltóbb talán a *Felvidek.ma* cikke, mely arról tudósít, hogy 2017. december 5-én, több felvidéki magyart kitüntettek a Horthy-szoborállítás, illetve próbálkozása kapcsán. Elsőként a lelkésznőt, de olyan is kapott elismerést, aki felajánlotta, hogy Szlovákiában a saját telkén kívánja a kormányzó szobrát felállítani. A történet érdekesen alakult. A Horthy-szobor felállítása elsősorban a zsidó embereket érintette érzékenyen, s természetesen a mögéjük felsorakozó csoportokat: felvidéki magyar értelmiségiek, helyi lakosság, széles tömegek, akik nem akarnak szobrot állítani olyan személyiségnek, aki megosztást eredményez és polarizálja a helybéli, a vidéki lakosságot, s nem utolsó sorban az ország lakosai közt is feszültséget kelt.

A magyarországi online portálok „átvett” híreket közölnek, míg a Magyar Nemzet értetlenkedve figyel, hogy a szlovákokat nem bántja a szoborállítás, csak a magyarokat. Dehogynem, csak figyelmesebben kellett volna tallózni.

SUMMARY

The attempt of unveiling the statue meant to be connected with the 500th anniversary of Reformation, therefore the statue of Horthy Miklós in the garden of reformed community was considered to be set. The planned commemoration was organized by the Reformed pastor of Nemeshodos with the Miklós Horthy Society. Pastor also invited the president of the society to the ceremony of unveiling the statue. The public protested, except of local protests there were protests on social network, internet media and in printed media. The attempt of unveiling the statue failed. During the preparation for the statue presentation, the tension was palpable among the religious, ethical, political and ideological parties. The image of the enemy was revealed, with zero tolerance. This event and the following protests showed us that different groups could unite for the same case. Because of the demonstrations the event was cancelled. However, under the surface extremist thoughts could be detected, which requires caution even in the modern days. The Holocaust is the best memento for this.

IRODALOM

- Allport, W. Gordon, 1977. *Az előítélet*. Budapest: Gondolat Könyvkiadó.
- Assmann, Jan, 2004. *A kulturális emlékezet*. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrában. Atlantisz Könyvkiadó.
- Banaji, Mahzarin, 2003. *Rejtőzködő attitűdök és sztereotípiák*. Budapest: OSIRIS Kiadó.
- Erős, Ferenc (szerk.), 1998. *Megismerés, előítélet, identitás*. Budapest: Új Mandátum Kiadó, 240 – 256.
- Karác, Viktor, 2001. *Önazonosítás, sorsválasztás*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó.
- Könczei, Csilla, 2009. *A Borica. Kulturális identitás, rítus és reprezentáció*. Kolozsvár: Kriterion, 7 – 31.
- Horváth, István, 2006. *Kisebbségsszociológia*. Kolozsvár: Kolozsvári Egyetemi Kiadó, 24 – 31.
- Nižňanský, Eduard a kol., 2016. *Obraz nepriateľa v propagande počas II. svetovej vojny na Slovensku*. Banská Bystrica: Múzeum SNP.
- Pataki, Ferenc, 2001. *Élettörténet és identitás*. Budapest: Osiris Kiadó, 320 – 370.

Internetes források

- A szlovákiai magyar értelmiség tiltakozik a hodosi Horthy-emlékmű ellen. In: *Paraméter*. Elérhető: <https://parameter.sk/szlovakiai-magyar-ertelmiseg-tiltakozik-hodosi-horthy-emlekmu-ellen>.
- Barak, László, 2017. Horthy nem volt háborús bűnös, de „elkúrta” Magyarország sorsát! Jelenkori imádói önmaukat minősítik! In: *Paraméter*. Elérhető: <https://parameter.sk/horthy-nem-volt-haborus-bunos-de-elkurta-magyarorszag-sorsat-jelenkori-imadoi-onmagukat-minositik>.
- Erika, 2017. Szoboravató, vagy amit akartok. In: *Paraméter*. Elérhető: <https://parameter.sk/blog/szoboravato-vagy-amit-akartok>.
- Lépet fakó lován? 2017. In: *Új szó*. Elérhető: <https://ujso.com/velemenyleptet-feher-lovan>.
- Majláth, Roland, 2017. A szlovákokat nem, csak a magyarokat zavarja a Horthy-szobor. In: *Magyar Nemzet*. Elérhető: <https://magyarnemzet.hu/archivum/hetvegi-magazin/a-szlovakokat-nemcsak-a-magyarokat-zavarja-a-felvideki-horthy-szobor-3859584/>.
- Mindenki Hodosról beszél. Hogyan látják politikusaink a Horthy-szobor ügyét? 2017. In: *Paraméter*. Elérhető: <https://parameter.sk/mindenki-hodosrol-beszeli-hogyan-latjak-politikusaink-horthy-szobor-ugyet>.
- Sorra tiltakoznak a dunaszerdahelyi vallási szervezetek a tervezett Horthy-szobor ellen. 2017. In: *Paraméter*. Elérhető: <https://parameter.sk/sorra-tiltakoznak-dunaszerdahelyi-vallasi-szervezetek-tervezett-horthy-szobor-ellen>.
- Tiltakozások a Nemeshodoson felállítandó Horthy-szobor ellen. 2017. In: *Felvidék*. Elérhető: <https://felvidek.ma/2017/10/tiltakozasok-a-nemeshodoson-felallitando-horthy-szobor-ellen>.
- Tiltakozás a hodosi Horthy-szobor ellen – Protest proti Horthyho buste vo Vydranoch. 2017. In: *Petícia.com*. Elérhető: https://www.peticie.com/signatures/tiltakozas_a_hodosi_horthy-emlekm_ellen_-_protest_proti_horthyho/.

ELÉRHETŐSÉG

PaedDr. Magdaléna Hrbáček, PhD.
Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr
Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre
Dražovská 4
949 74 Nitra
Slovenská republika
mhrbacek@ukf.sk